

Jens Normann Jørgensen
Professor, dr.pæd.
Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab
Københavns Universitet

Kjeld Kristensen
Konsulent, ordbogsredaktør
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
kk@dsl.dk

Kühl, Karoline (2015): Danske aflæggere i Nordeuropa: Færødansk, sydslesvidgansk og bokmål. In: Danske talesprog 14, S. 29-54.

Danske aflæggere i Nordeuropa: færødansk, sydslesvidgansk og bokmål

KAROLINE KÜHL

Gennem Danmarks koloniale ambitioner har det danske sprog efterladt sig en del aflæggere i Nordeuropa. Denne artikel beskriver tre varieteter af dansk, der eksisterer eller eksisterede uden for Danmark. Her karakteriseres de på baggrund af udviklingen i deres historisk-politiske tilblivelsesbetingelser, talergruppens identitetskonstruktioner, sprogbrug og sprogholdninger samt varieteternes strukturelle udvikling. Artiklen gør status over varieteternes nuværende tilstand og giver prognoser med henblik på deres mulige videreudvikling.

1 Varieteter af dansk uden for Danmark

Denne artikel omhandler varieteter uden for Danmark, som er baseret på dansk.* Dette udsagn indeholder en del problematiske termer, for hvordan defineres 'varietet' og 'dansk'? Og bokmål er jo norsk og ikke dansk? Og hvad betyder 'Danmark' i denne sammenhæng?

For at begynde med det sidste: På grund af de historiske forandringer i deres status i forhold til Danmark er det svært at samle Færøerne, Norge og Sydslesvig under et begreb og på samme tid at udelukke de landsdele, der ikke skal beskrives. Frem til 1814 hhv. 1864 var Norge og hertugdømmet Slesvig dele af kongeriget, mens kongeriget Danmark i dag betegner selve Danmark samt Færøerne og Grønland. Det taget i betragtning bruges i det følgende betegnelsen

---

* Mange tak til Kurt Braunmüller, Steffen Höder, Liisa Theilgaard samt en anonym fagfælle for læsning og kommentarer til tidligere versioner af denne artikel.

'Danmark' om det geografiske areal uden Færøerne og Grønland, og uden de områder, der før 1864 var en del af den danske helstat.

Dansk som translokeret, dvs. forflyttet sprog fandtes og findes i mange lande, dog under forskellige betingelser: på den ene side findes og fandtes der dansk for eksempel i USA og i Argentina som resultat af udvandringen.² På den anden side indgår dansk i sprogsituationer, der bedst kan sammenlignes med postkoloniale forhold: de historiske kontekster i Norge og Island³ samt de aktuelle kontekster på Færøerne, i Sydslesvig og i Grønland⁴. Til trods for at hverken Færøerne, Sydslesvig eller Norge har haft formal status som kolonier, er der en del ligheder med kolonier, hvad angår de historisk-politiske betingelser: En institutionaliseret politisk forbindelse med Danmark, dansk administration, dansk sprog som elitens sprog og (i hvert fald historisk på Færøerne og i Norge) udpræget dansk dominans. Forbindelsen mellem Danmark og Færøerne, Norge og Sydslesvig er/var tættere, mere stabil og mere institutionaliseret end forbindelsen til udvandrene/udvandrer-samfundene i Nord- og Sydamerika. Dette har præget/præger sprogets udbredelse og status i de '(post)koloniale' kontekster uden for Danmark. Udviklingen af bokmål, færøedansk og sydslesvigdansk forløber i

2 Her er den eneste form for emigrationsdansk, der hidtil er blevet undersøgt, dansk i USA. Kjær & Baumann Larsens publikationer beskriver dansk i Nordamerika som et tilfælde af hurtig sprogdød gennem ufuldstændig beherskelse og hurtigt sprogskift, men deres tilgang er generelt meget antropologisk, selvom dataindsamlingen oprindeligt havde et dialektologisk formål. Kun i enkelte publikationer (især Kjær & Baumann Larsen 1978) efterforskes systematiske træk inden for amerikansk dansk, men deres facit bliver, at der ikke findes nogen (Kjær & Baumann Larsen 1987: 265). Mine egne korpusbaserede undersøgelser af Kjær og Baumann Larsens data viser dog et noget andet billede af både leksikalske og strukturelle træk, der er etablerede i hele talergruppen.

3 Dansk på Island er som reaktion på afhængigheden af Danmark og som resultat af den sproglige purisme ligeledes kun undersøgt sporadisk (men se Auður Hauksdóttir 2011a, 2011b).

4 Dansk på Grønland er kun undersøgt punktvis (Jacobsen 2000a, 2000b, 2003), hvilket uden tvivl skyldes den meget heterogene danskkompetence blandt Grønlands indbyggere og de generelt meget store regionale forskelle.

mange henseender parallelt med udviklingen af postkoloniale varieteter af for eksempel engelsk. Derfor er det oplagt at bruge en model fra denne forskningsretning til at beskrive udviklingen i de færøedansk, norgedansk og sydslesvigdansk (jf. punkt 4).

2 Forholdet mellem dansk i Danmark og dansk uden for Danmark

Et standardsprog er karakteriseret ved at være kodificeret i ordbøger, grammatikker og lærebøger. Det gælder også for dansk standardsprog. Forskellen mellem standardsprog og sprognormer er, at et standardsprog ikke er situativt foranderligt, mens sproglige normer skabes i kommunikationen og dermed varierer afhængigt af situationen (jf. Ammon 2004: 276ff). Normer forhandles løbende, mens et kodificeret standardsprog er stabilt og derfor ikke forandrer sig så let – for det meste kun under hidsige samfundsdebatter (jf. Kristiansen 2003, Gregersen 2011). Det er i denne forstand, at begreberne 'standard' og 'norm' adskilles i denne artikel.

Varieteter er som sådan karakteriseret ved sproglige træk (leksikalske, grammatiske og fonologiske), der optræder forudsigeligt og danner grundlag for homogenitet og stabilitet inden for varieteternes sproglige struktur (Berruto 2004: 188ff.). Færøedansk, sydslesvigdansk og bokmål viser grammatiske og leksikalske træk, der optræder systematisk, og adskiller dem fra dansk standardsprog og også fra danmarksdansk.⁵ Til trods for systematiske forskelle fra dansk i Danmark deler færøedansk, sydslesvigdansk og norgedansk⁶ en fælles

5 I det følgende bruger jeg betegnelsen 'danmarksdansk' for dansk, der tales i Danmark med tilsvarende variation. 'Danmarksdansk' er på grund af den variation, det indeholder, ikke det samme som standarddansk. Det stiller disse former for dansk over for varietetene af dansk uden for Danmark, der også præciseres ved deres geografiske benævnelse (færøedansk, sydslesvigdansk), og henviser til forskellen mellem standarddansk og variationen i 'naturligt' sprogbrug i Danmark.

6 I det følgende bruger jeg betegnelsen 'norgedansk' for bokmåls historiske forløber. Termen svarer til Haugens etablerede engelske term 'Dano-Norwegian'

kerne af regionalt umarkerede træk med danmarksdansk, men kontakten med henholdsvis færøsk, tysk og norske dialektale talesprog (og ikke mindst de officielle reformer af norgedansk siden 1907) har forandret dem i sådan en grad, at der er tale om selvstændige varieteter.

At bokmål på grundlag af dets sprogstrukturelle kendetegn og ekstralingvistiske faktorer kan betegnes som selvstændig varietet, er et trivielt udsagn om et af de to nationale (standard)sprog i Norge. At sydslesvigdansk og færøsdansk er selvstændige varieteter, er ikke trivielt: Mens det i de senere år langsomt er blevet anerkendt, at sydslesvigdansk ikke bare er en usystematisk og idiosynkratisk lørnervarieteter af dansk (Braunmüller 1995, Pedersen 2000, Kühl 2008), er denne erkendelse for færøsdansk stadig meget ny og for størstedelen begrænset til fagvidenskaben (Braunmüller 2009, Petersen 2010, Kühl 2011, Kühl 2013, Kühl under udgivelse).

Færøsdansk, sydslesvigdansk og norgedansk er/var heteronorme varieteter med dansk som overordnet varietet ("Dachsprache", jf. Berruto 2004: 188ff). Færø- og sydslesvigdansk er stadig bestanddele af det danske varietetsspektrum på linje med de danske dialekter, mens norgedansk som oprindelig varietet af dansk så at sige har skiftet nationalitet og som bokmål er blevet til en fast bestanddel af det norske varietetsspektrum.

3 Dimensioner i beskrivelsen af norgedansk, færøsdansk og sydslesvigdansk

Ved at beskrive norgedansk, færøsdansk og sydslesvigdansk som varieteter af dansk uden for Danmark, tages et diatopisk (geografisk) kriterium i brug. Den diakrone (tidsmæssige) dimension inddrages ved sammenligningen mellem Norge på den ene side og Færøerne og Sydslesvig på den anden side: En sådan sammenligning sidestiller en afsluttet kontaktsituation (Norge) og en fuldbyrdet og kodificeret

(Haugen [1976] 1984). Termen 'dansk-norsk' er også blevet brugt af Knud Knudsen (jf. Haugen 1984: 40f.).

varietet (bokmål) med to kontaktsituationer, der stadig er under diakron udvikling (Færøerne, Sydslesvig), og hvor varieteternes fremtidige udvikling er ukendt. Dette giver mulighed for at identificere relevante parametre i sprogforandringen, blandt andet ekstralingvistiske faktorer og mekanismer, så som varieteternes kommunikative rækkevidde, deres funktion som markører for gruppetilhørighed, graden af kodificering og litterær produktion i varieteterne.

Færøerne og Sydslesvig er i synkront og diakront stabile kontaktsituationer med dansk som det ene sprog, mens Norge har været det indtil omkring 1900, hvor dansk blev brugt som skrevet sprog, til dels også som talt sprog (med norsk fonetik). Derfor kan ingen af varieteterne beskrives uden at inddrage flersprogethed og sprogkontakt som faktorer og mekanismer. Sprogkontakt udspringer af taleres flersprogethed: Flersprogede mennesker tenderer til (tilsigtet eller ubevidst) at overføre leksikalske enheder, betydning og/eller strukturelle træk mellem sprog. Hvis der er tale om en gruppe, der består af flersprogede med samme kombination af sprog, kan disse overførsler etableres og konventionaliseres som fast bestanddel af gruppens sprog. Dette kan ske i sådan en udstrækning, at deres brug ikke længere nødvendigvis er betinget af taleres flersprogethed (for eksempel forudsætter brugen af bokmål ikke mere en egentlig dansk-norsk tosprogethed). Således opstår en kontaktvarietet. Principielt kan alle former for sprogstrukturer overtages fra det ene sprog til det andet, hvis de sociale og lingvistiske omstændigheder er passende (Aikhenvald 2007: 2f, Thomason 2001: 11).⁷ Mere konkret betyder det, at der som resultat af sprogkontakt (kan) overtages fonologi (udtale af enkeltord i bred forstand og sætningsintonation), leksemer og fraser med og uden morfologi, morfologiske elementer, betydning, ledstillingsstruktur samt strukturer, der ligger på grænsen mellem leksikon og morfosyntaks,

⁷ Ækvivalente strukturer på tværs af sprog, som lægger op til transfer, kan ikke alene eksistere som konkrete typologiske ækvivalenser, men kan også opstå ved, at sprogbrugere bare forudsætter deres eksistens, uden at de nødvendigvis består (Heine & Kuteva 2005: 219ff).

såsom verbalfrasers argument- og informationsstruktur. Derudover kan sprogspecifikke tekst- og registertræk overføres fra et sprog til et andet (Riehl 2009: 149 ff., Kühl 2011). Løs sprogkontakt resulterer typisk i transfer af leksemer og betydninger, mens en mere intensiv kontakt resulterer i sprogforandring inden for alle sproglige strukturer. Meget intensiv kontakt mellem typisk flere end to sprog kan resultere i såkaldt blandede sprog ("mixed languages") som pidgin- eller kreolsprog, hvor leksikon stammer fra et sprog, mens strukturen er en blanding af andre sprog, eller i blandede sprog, som opstår af to sprog, der bidrager ligeligt til blandingen (Thomason 2001: 157ff.).

Færødansk, sydslesvigdansk og norgedansk er produkter af deres taleres færøsk-danske, tysk-danske og norsk dialekt-danske flersprogethed. Alle tre varieteter er opstået i **situationer** med stabil, aktiv og/eller passiv flersprogethed, dvs. blandt talere, der taler og forstår begge sprog, og blandt talere, der forstår hinanden, men bruger hver deres sprog.

4 Postkoloniale varietetes udvikling

Forskningen omkring de såkaldte 'World Englishes' beskriver varieteter af engelsk uden for Storbritannien (for eksempel Singlish i Singapur, East African English i Kenya og Uganda) efter deres strukturelle afstand til standardengelsk. I 2007 introducerede Schneider 'Dynamic Model of Postcolonial Englishes', som med tiden er blevet accepteret og etableret. Modellen bygger på ideen om, at der findes en (forholdsvis) ensartet proces bag tilblivelsen af de postkoloniale varieteter af engelsk. Ensartetheden er baseret på, at de koloniale vilkår skaber overordnede ligheder i de forskellige kontaktsituationer, især med henblik på forholdet mellem kolonialmagten og den indfødte befolkning i udviklingen hen imod en ny nation og et nationalt standardsprog.

Som relevante dimensioner i udviklingen af en varietet i en (post)kolonial kontekst nævner modellen den koloniale status og dens udvikling, identitetskonstruktioner i befolkningen (både de indfødte og kolonisterne), de sociolingvistiske betingelser for sprogkontakt, sprog-

brug og sprogholdninger samt den strukturelle udvikling af den pågældende kontaktvarietet (min oversættelse af Schneiders terminologi). Disse parametre hænger sammen via en envejspåvirkning, dvs. at de historisk-politiske vilkår har indflydelse på talernes identitetskonstruktioner, som igen har indflydelse på de sociolingvistiske betingelser for sprogkontakt, sprogbrug og sprogholdninger, som igen påvirker den strukturelle udvikling af varietetet. På denne baggrund forudsiger modellen, at en varietet gennemløber fem faser på sin vej mod et nationalt standardsprog: 1) grundlæggelse, 2) eksonormativ stabilisering, 3) etablering, 4) endonormativ stabilisering og 5) uddifferentiering (se figur 1).

Schneiders model kan kritiseres for, at den som led i etableringen af en 'ny' varietet forudsætter et sprogskift (1) i den indfødte befolkning fra deres oprindelige sprog til den nye varietet (af engelsk) og (2) blandt tilflytterne fra britisk engelsk til den lokale variant af engelsk (Schneider 2009: 21). Her tages der ikke højde for situationer, der forbliver stabilt bilingvale, fordi talergruppens identitetskonstruktioner ikke understøtter et sprogskift (såsom på Færøerne og i Sydslesvig).

Den høje status, der kan være forbundet med et 'kolonialt sprog' kan modarbejdes af den skjulte prestige, der ligger i det 'indfødte' sprog (Crystal 2003, jf. 5.3). På trods af at Schneider selv nævner situationer, hvor det koloniale sprog (engelsk) er blevet valgt fra til fordel for et indfødt, nationalt sprog (fx i Malaysia, Filippinerne, Tanzania), går han ud fra, at denne udvikling er sjælden og derudover også usandsynlig (Schneider 2009: 57). Færøerne er et eksempel på et land, der løbende fravælger dansk til fordel for færøsk (for eksempel skal love siden 1996 ikke længere (også) være på dansk, Petersen 2010: 33, jf. også 5.2). Og i Sydslesvig er netop tosprogetheden og det biculturelle liv prægende faktorer for mindretallets identitetskonstruktion (jf. 5.3).

Figur 1: The evolutionary cycle of New Englishes: parameters of the developmental phases (Schneider 2009: 56).⁸

	History and politics	Identity constructions	Sociolinguistics of contact/ use/ attitudes	Linguistic development/structural effects
Phase 1 Foundation	STL ⁹ : colonial expansion: trade, military outpost, emigration/settlement/settlement IDG: occupation, loss/sharing of territory, trade	STL: part of original trading nation IDG: indigenous	STL: cross-dialectal contact, limited exposure to local languages IDG: minority bilingualism (acquisition of English)	STL: koinéization; toponymic borrowing; incipient pidginization (in trade colonies)
Phase 2 Exonormative stabilization	stable colonial status, English established as language of administration, law (higher) education...	STL: outpost of original nation, "British-plus-local" IDG: individually "local-plus-British"	STL: acceptance of original norm; expanding contact IDG: spreading (elite) bilingualism	lexical borrowing; pidginization/creolization

⁸ Tabellen er gengivet lidt reduceret/tillempet.

⁹ STL = settlers 'tilflyttere', IDG = indigenous 'indfødte'.

Phase 3 Nativization	weakening ties; often political independence, but remaining cultural association	STL: permanent resident of British origin STL: permanent resident of indigenous origin	widespread regular contacts, accommodation IDG: common bilingualism, toward language shift, L1 speakers of local English STL: sociolinguistic cleavage betw. innovative speakers (adopting IDG forms) and conservative speakers (upholding external norm; "complaint tradition")	heavy lexical borrowing; IDG: phonological innovations, structural nativization, spreading from IDG to settlers: innovations at lexis-grammar interface (verb complementation, prepositional usage, constructions with certain words/word classes, lexical productivity; code-mixing as identity carrier
Phase 4 Endonormative stabilization	post-independence, self-dependence	(member of) new nation, territory-based, increasingly pan-ethnic	acceptance of local norm (as identity carrier), positive attitude to it, literary creativity in new variety	stabilization of new variety, emphasis on homogeneity, codification: dictionary writing, grammatical description
Phase 5 Differentiation	stable young nation, internal sociopolitical differentiation	group-specific (part of new national identity)	network construction	dialect birth: group-specific (ethnic, regional, social) varieties emerge (as L1 or L2)

Ikke desto mindre kan det tænkes, at engelsk som sprog med høj, global prestige og høj nytteværdi lægger mere op til sprogskift end dansk med dets begrænsede kommunikative rækkevidde, og at Schneider derfor har ret i sit udsagn, når det gælder engelsk i postkoloniale situationer.

I det følgende placeres færødisk, sydslesvigdansk og bokmål inden for Schneiders model, og de relevante faktorer og mekanismer for deres udvikling påpeges. Dog vil det overskride denne artikels målsætning og længde, at give en præcis strukturel karakteristik af de enkelte varieteter. Jeg nøjes med kort at beskrive intensiteten af transfer fra kontaktsproget til dansk og give nogle få eksempler på forskellene mellem varieteterne og danmarks-/standarddansk, og vil i øvrigt henviser til relevante publikationer for en mere detaljeret beskrivelse.

5 Udviklingen af færødisk, sydslesvigdansk og bokmål

Færødisk, sydslesvigdansk og bokmål er opstået uden for Danmark, de er resultatet af synkront og diakront stabil kontakt mellem dansk og beslægtede germanske sprog (færøsk, tysk, norske dialekter) inden for et institutionaliseret politisk forhold mellem det pågældende land/landsdel. En sammenligning kan vise parallelle udviklinger i deres tilblivelse, men også gøre forskellene tydelige. Derved bliver de relevante faktorer og mekanismer i deres opståen synlige.

5.1 Bokmål

Grundet realunionen mellem Danmark og Norge indtil 1814 var administrationen i Norge præget af danskere og dansk, og det gav sig sidst i 1600-tallet udslag i etableringen af to norgedanske varieteter, en skrevet og en talt. Skriftsproget i Norge var blevet dansk i løbet af 1500-tallet på grund af den danske administration¹⁰, og kompetencen i skrevet dansk må siges at have været høj (Nes 2005: 1297). Dansk skriftsprog blev ved med at være etableret i Norge, også i tiden efter at Danmark afstod Norge til Sverige i 1814. Det talte norgedansk opstod i den koloniale kontekst, hvor de danske embedsmænds talesprog blev overtaget (og forandret) af den norske elite:

10 Dette forhold blev understøttet af sekundære effekter, såsom at uddannelse i København var obligatorisk for diverse stillinger i Norge, en skolelov, som inkluderede dansk sprog, og en officiel standard for dansk skriftsprog, som udkom i 1777 (Nes 2005: 1297).

There was a predominance of Da[nish] speakers among the officials that ruled the country in the seventeenth century, and their prestige contributed to efforts on the part of the Norwegian-born [...] to imitate Da[nish] speech. The new upper middle-class that grew into the aristocracy of modern Norway created its own lingua franca in the form of a Da[nish] spoken with N[or]w[egian] tongues [...] (Haugen 1976: 407).

Dette talte overklasse-norgedansk ("dannet dagligtale", Nes 2005, Sandøy 2002)), varierede efter region og social klasse, men var på grund af talernes status etableret sprogbrug (Haugen 1984: 41).

Norgedansk var kendetegnet af skriftnær udtalelse af dansk (hvh. sydøstnorsk prosodi og fonetik; Nes 2005: 1289). Andre karakteristiske træk i norgedansk var blandt andet to genera (neutrum og fælleskøn), pluralis af substantiver på "-er", definitivendelsen "-ene", præteritum af svage verber af 1. konjugation på "-et" ("kasted"), varierende brug af monoftonger og diftonger ("stein" vs. "sten"), til dels dobbelt definitiv og norsk-dialektale ord for norske forhold (Nes 2005: 1297f.).

Norgedansk er bokmåls historiske forløber, idet norgedansk blev til bokmål gennem reformerne i 1907, 1917 og 1938.¹¹ Ønsket bag reformerne var at omdanne norgedansk til et norsk (skrift)sprog ved at etablere og kodificere norsk-dialektale træk (til trods for eksistensen af nynorsk, som var blevet skabt og etableret nogle år tidligere). Dette forløb viser prototypisk 'Ausbau' ('udbygning', jf. Kloss [1952] 1978¹²) med standardisering af varieteten som følge. Ifølge Haugen ([1966] 1972: 252) forløber vejen mod standardisering af et sprog i fire trin: (1) udvalg af en varietet, (2) kodificering af varieteten i ordbøger, grammatikker mm., (3) elaborering af den udvalgte varietet i form af et større funktionsspektrum og som sidste trin (4) generel accept af den udvalgte varietet som standard. Kodificering er defineret som minimal

11 Disse reformer blev fulgte af interne reformer i 1959, 1981 og 2005 (for en detaljeret sproglig karakteristik af bokmål se Braunnüller 2007, Faarlund et al. 1997).

12 Den tyske originale betegnelse er etableret som terminus i den engelsksprogede lingvistik.

variation i form, elaborering som maksimal variation i sproglige funktioner – dette svarer til ‘Ausbau’, som det er defineret af Kloss. For Norge betyder det, at der efter Norges selvstændighed i 1905 gradvist opstod en supraregional, ikke-dansk, men norsk varietet (til), som blev overtaget af størstedelen af befolkningen som (skrift)sprog (med hensyn til den kvantitative fordeling af bokmål og nynorsk jf. Braunmüller 2007: 143ff.).

Bokmåls tilblivelsesforløb indplacerer varietetten på sidste trin i Schneiders model (differentieringsfasen, fase 5, jf. figur 1): Norge er en selvstændig nation, hvor bokmål fungerer som (et af de to) supraregionale standardsprog. Bokmål er kodificeret og elaboreret. Der findes/fandtes en stadig vis (gruppespecifik) variation i bokmål, men den seneste reform i 2005 har reduceret variationen (Braunmüller 2007: 157). Andre faktorer, der begrænser bokmåls uddifferentiering i gruppespecifikke varieteter, er sprogets status som skriftsprog, og ikke mindst Norges særlige situation med det store repertoire af dialektale talesprog, der gør en etnisk, regional eller social uddifferentiering af bokmål så at sige unødvendig.

5.2 Færøedansk

Færøerne har siden 1380 været en del af først det danske kongerige og senere af det danske rigsfællesskab. I mere end 500 år har øerne i Nordatlanten været tæt knyttet til Danmark, og dansk opfyldte længe alle funktioner inden for handel, administration, lovgivning og (videregående) uddannelse. Siden 1845, da dansk blev indført på Færøerne som alment skolesprog, kan man regne med et stigende og udbredt kendskab til dansk i hele den færøske befolkning, der lærte sproget i skolen fra en tidlig alder. Færøsk bestod som talesprog, men ikke som skriftsprog. Fra omkring 1900 voksede den færøske selvbevidsthed i takt med, at nationalismens ideer blev kendt blandt færingerne. Efter at udviklingen af en ortografi for færøsk ved V.U. Hammershaimb i 1846 havde gjort sproget overlevelsedygtigt¹³, og

13 V.U. Hammershaimb (1891) *Færøsk Anthologi*. København.

med den færøske hjemmestyreordning, der fra 1948 gav Færøerne muligheder for politisk selvstyre, blev både færøsk og dansk anerkendt som hovedsprog. Politisk er der i dag balance mellem de færøske politiske partier, der går ind for uafhængighed af Danmark, og dem, der støtter rigsfællesskabet med Danmark. Ikke desto mindre er færingernes selvforståelse udpræget færøsk, ikke dansk.

Siden 1948 har færøsk gradvist overtaget alle de traditionelt danske domæner inden for kirke, administration, skole, lovgivning osv., og dansk har i den forstand lidt store domænetab. Ikke desto mindre er Færøerne stadig en del af det danske rigsfællesskab, og selvom den politiske forbindelse mellem Danmark og Færøerne er blevet løsere, er den kulturelle og sproglige forbindelse stadig stærk: Danske bogudgivelser og danske medier spiller en stor rolle for det færøske marked (især for børn), fordi den færøske befolkning på ca. 49.000 ikke er et tilstrækkeligt stort grundlag for en varieret bog- og medieproduktion (hhv. tekstning eller oversættelse). Derudover er de gymnasiale uddannelser på Færøerne stadig meget præget af dansk på grund af danske undervisningsmaterialer og læseplaner¹⁴, og mange (unge) færinger tager længerevarende uddannelsesrelaterede (højskoleophold, videregående uddannelse) eller jobrelaterede ophold i Danmark. Deraf følger personlige forbindelser som færøsk-danske ægteskaber og venner og familie, der er bosat i Danmark (for en mere detaljeret beskrivelse af sprogsituationen på Færøerne se Petersen 2010, Kühl 2013, Kühl under udgivelse). Dette skaber betingelserne for en meget stabil situation med intensiv sprogkontakt via den færøsk-danske tosprogethed, som er en forudsætning for, at færøedansk har kunnet opstå som kontaktvarietet. Færøedansk er ikke det samme som dansk på Færøerne: Færøedansk betegner den selvstændige kontaktvarietet med

14 Her forventes der dog en ændring, idet dansk med den planlagte reform af den gymnasiale uddannelse på Færøerne bliver valgfrit efter 10. klasse, i lighed med andre fremmedsprog.

systematiske og stabile træk¹⁵, mens dansk på Færøerne ikke er en fast størrelse, men betegner idiosynkratisk sprogbrug.

Færøedansk, som det tales af den ældre generation, er præget af en 'staveudtale' af dansk, hvor stavelserne realiseres efter færøsk trykfordeling, og apokopen derfor på ingen måde er så udpræget som i danmarksdansk. Denne meget påfaldende udtale af dansk betegnes som 'gøtudansk' af færingerne. Den gøtudanske udtale, som dog ikke mere er så udpræget i den yngre generation, opfattes på den ene side positivt, fordi det letter den interskandinaviske kommunikation og de færøske børns tilegnelse af det danske skriftsprog (Jacobsen 2001: 45, og personlig kommunikation med færøske lærere), på den anden side som mindre intelligent, mindre tiltalende og mindre effektiv end færøsk dansk uden de typiske gøtudanske træk (Debess, Saxov, Thomsen & Kristiansen i dette nummer). Forskellene i holdningerne til gøtudansk udtale har her forskellig fokus: Som indlæringshjælp og kommunikationsfremmede sprogvalg fortolkes det mere positivt end som genuint sprogbrug.

Der er andre fonologiske træk, der også præger færøedansk, men færøedansk er mere end et færøsk udtalt dansk: Ud over fonologien adskiller færøedansk sig fra standarddansk og danmarksdansk i semantik, syntaks og morfologi, dvs. på alle sproglige planer (jf. Braunmüller 2009, Kühl & Petersen 2009, Petersen 2010, Kühl 2011, Kühl 2012, Kühl 2013, mest omfattende Kühl under udgivelse). For eksempel er "der" som subjektmarkør i indirekte spørgsmål med "hvem" eller "hvad" ikke obligatorisk. Eksempel (1) er således acceptabelt på færøedansk, men ikke på standard- eller danmarksdansk:

15 Dette er blevet undersøgt på grundlag af to færøske og (færø)danske korpusser (FADAC Hamburg og WriFD Corpus Hamburg), som blev indsamlet inden for forskningsprojektet 'Varians i flersprogetheden på Færøerne' ved Sonderforschungsbereich 538 'Mehrsprachigkeit' ved Hamborg Universitet (2005-2011). Projektet med Kurt Braunmüller som leder har som det første systematisk beskrevet den intense gensidige vekselvirkning mellem færøsk og dansk, og det har dannet grundlag for analysen af færøedansk som selvstændigt varietet.

(1) Ved du, hvem var med i går?

Et andet færøedansk træk er udvidet brug af temporalt "da" (i stedet for "når") om fremtiden eller til generelle udsagn. Det ses i eksempel (2):

(2) Da du er i Tórshavn, skal du besøge kunstmuseet.

Færøedanske possessivkonstruktioner er præget af en høj forekomst af analytiske possessivkonstruktioner med "af" eller "hos":

(3) båden af Peter eller båden hos Peter

Færøedansk bruges i danmarksdanske kommunikative sammenhænge, dvs. at færøedansk og danmarksdansk er indbyrdes forståelige. Dette er ikke trivielt (for eksempel kan sydslesvigdansk ikke ubetinget forstås af en dansker uden kendskab til tysk), men er grundet i den kommunikative funktion, som færøedansk opfylder – færingernes lingua franca med Skandinavien. Den nødvendige kommunikative rækkevidde begrænser transfer fra færøsk til færøedansk.

På grund af den tætte kulturelle og sproglige forbindelse mellem Danmark og Færøerne er det ikke muligt at leve et liv som færøing uden dansk, uden at det dog på nogen måde kunne føre til et sprogskift fra færøsk til dansk. Færingerne selvforståelse og nationale selvbevidsthed understøtter ikke et sprogskift. Holdningen til dansk er, at det er et nyttigt og i mange sammenhænge et uundværligt sprog (Petersen 2010: 40ff.), men det markerer på ingen måde gruppesamhørighed.¹⁶ I det hele taget synes der at være meget lidt eller ingen bevidsthed blandt

16 Holdninger til færøedansk er dog aldrig blevet undersøgt systematisk, hvilket uden tvivl skyldes, at erkendelsen af at færøedansk er mere end et fejlagtigt lørnersprog, er meget ny (men se Debess, Saxov, Thomsen & Kristiansen i dette nummer, der ved hjælp af en masketest undersøger holdninger til færøsk udtale af dansk).

færing om, at færødisk eksisterer, og at det er mere end en idiosynkratisk og fejlagtig lørnervariet af standard-/danmarksansk. Det eneste træk, som lader til at være bevidst, er den gøtudanske udtale.

Denne karakteristik placerer færødisk i etableringsfasen i Schneiders model (fase 3): Færødisk er strukturelt set stabilt og en selvstændig varietet, men opfattes af talerne selv som et fejlagtig lørnorsprog. Dette er i sig selv et ringe grundlag for en videreudvikling af færødisk til et nationalt standardsprog. Desuden understøtter den færøske identitet ikke et sprogskift til nogen form for dansk, der kunne efterfølges af en kodificering og en eventuel differentiering i forskellige gruppe-specifikke (regionale, sociale) subvarieteter/dialekter.

5.3 Sydslesvigansk

Folkeafstemningen i 1920, der fastlagde den dansk-tyske grænse efter Tysklands nederlag i 1. verdenskrig, var begyndelsen til, at de dansk-sindede syd for grænsen begyndte at organisere sig som mindretal. Fra samme år tildelte den danske stat mindretallet en årlig kulturbevilling, som blev brugt til at oprette danske skoler og etablere foreninger med det formål at fremme dansk kultur og sprog (Pedersen 2000: 15). Mindretallets status som nationalt mindretal blev bekræftet i Bonn-erklæringen fra 1955. Erklæringen garanterer mindretallets ca. 50.000 medlemmer frihed til at bekende sig til dansk nationalitet og kultur og til at bruge dansk i vid udstrækning, uden at tilhørsforholdet eller deres sproglige kompetence kontrolleres af myndighederne.¹⁷ I dag er mindretallet en selvfølgelig og accepteret del af det nordlige Slesvig-

17 "1. Bekendelsen til dansk nationalitet og dansk kultur er fri og må ikke af myndighederne bestrides eller efterprøves.

2. Personer, der tilhører det danske mindretal og deres organisationer, må ikke hindres i, i tale og skrift, at benytte det sprog, de foretrækker" (for hele teksten jf. Udenrigsministeriet på www.um.dk)

De samlede erklæringer, Bonn-København-erklæringerne, er parallelle erklæringer, der gælder for det tyske mindretal nord for den dansk-tyske grænse (København-erklæringen) og for det danske mindretal syd for grænsen (Bonn-erklæringen).

Holsten, og dets institutioner (børnehaver, skoler, to gymnasier, biblioteker, idræts- og andre foreninger) muliggør et meget danskpræget liv i Tyskland. Mindretallets institutioner understøttes økonomisk af den danske stat.¹⁸ Forbindelsen til Danmark er altså politisk defineret, veludbygget og stabilt. Ikke desto mindre er det sproglige og kulturelle input fra dansk uden for mindretalsinstitutionerne begrænset: Den tyske presse har et mere varieret udbud end 'Flensborg Avis' (den danske avis syd for grænsen) og dette udbud er mere tilgængeligt end danmarksdanske aviser og blade. Selvom der er blevet skabt mulighed for at modtage Danmarks Radio i det tyske grænseland, konkurrerer det med det tyske tv-udbud, der er meget veludbygget og desuden billigere end de danske tv-pakker. Dertil kommer, at mens mange udenlandske film som sendes via de danske tv-stationer er teksten med danske undertekster, er film i tysk fjernsyn eftersynkroniseret til tysk. Inputtet fra danmarksansk i Sydslesvig uden for mindretalsinstitutionerne er altså begrænset.

J. Kühl (1994) beskriver det danske mindretal som koncentriske cirkler med dansk i centrum. Cirklerne varierer efter graden af den subjektive identifikation med mindretallet og de objektive kriterier såsom dansk sprog, kultur, traditioner samt etnisk tilhørsforhold, der gælder for persongruppen. Den inderste kreds repræsenterer medlemmer med rødder i mindretallet tilbage i tiden før verdenskrigene. Den anden kreds er udtryk for danskere, som er flyttet fra Danmark til Sydslesvig i 1900-tallet samt deres efterkommere (1. og 2. cirkels tilhørsforhold betegner J. Kühl som "membership", Kühl 1994: 327ff.). Den tredje cirkel står for familier, der skiftede tilhørsforhold fra den tyske flertalsbefolkning til mindretallet efter 2. verdenskrig ("affiliation"; Kühl 1994: 327ff.). Den yderste cirkel udgøres af mennesker med en mere løs og situationsbestemt tilknytning til mindretallet, for eksempel ved at de selv eller deres børn bruger de danske institutioner (Kühl 1994: 327ff. betegner dette forhold som "affinity"). På grund af

18 I 2013 ligger tilskuddet på 447 millioner kroner, jf. Sydslesvigudvalget på uvm.dk

Bonn-erklæringen er det ikke lovligt at efterprøve den kvantitative fordeling af disse grupper fra statens side, men den sidstnævnte gruppe synes at udgøre en stor del af mindretallet, måske den største. Selvom det ikke den gruppe, der præger mindretallet ved aktiv deltagelse i mindretallets anliggender, har det uden tvivl konsekvenser for sprogbrugen i mindretallet, fordi sidstnævnte gruppe typisk ikke har en høj kompetence i dansk.

Der er to grundlæggende forudsætninger for sprogbrugen i mindretallet: Alle er bilingvale (i forskellig udstrækning), og dansk er ikke (og har aldrig været) et udbredt hjemme- eller førstesprog for mindretallets medlemmer, uanset medlemmernes nationale tilhørsfølelse og deres organisation som dansk mindretal (Pedersen 2000, K. Kühl 2008, Fredsted 2009). Det skyldes bl.a., at der i Slesvig aldrig har været en tradition for, at sprog og nationalt tilhørsforhold bør svare til hinanden (jf. K. Kühl 2008: 39, Fredsted 2009).

For mange i mindretallet er dansk et tidligt andetsprog, som man lærer fra børnehvealderen. Mere præcist ville det nok være at sige, at det er sydslesvigdansk, der læres fra børnehaven. Sydslesvigdansk er den dansk-tyske kontaktvarietet, der er opstået i mindretalskonteksten, og mange af de 'indfødte' pædagoger og lærere (samt de ældre børnehavnere og skoleelever) taler det selv og giver det således videre. Sydslesvigdansk er således et produkt af en tidlig L2-tilegnelse (K. Kühl 2008: 52f.) med stabile og forudsigelige træk (Braunmüller 1995, Fredsted 1989, Pedersen 2000: 219ff., K. Kühl 2008: 48f.). Ud over de etablerede træk forekommer der i sydslesvigdansk ad hoc-transfer af tyske elementer og træk til dansk.

Strukturelt er sydslesvigdansk præget af transfer fra tysk i alle sproglige strukturer: Leksikon, semantik, fonologi (og sætningsintonation), syntaks, morfologi og områderne mellem syntaks og semantik, såsom verbalfrasernes argumentstruktur (for detaljeret beskrivelse af sydslesvigdansk jf. Braunmüller 1995, 1996, Pedersen 2000: 207ff., Fredsted 2008, K. Kühl 2008). Fonologisk er sydslesvigdansk præget af meget få stødføremster, kraftig artikulation af svagtrykstavelser og

en sætningsintonation som følger tysk mønster. Fast bestanddel af sydslesvigdansk er desuden låneord (oversat og ikke oversat fra tysk), som betegner forhold fra det tyske politiske og administrative system, fx "landdag" ("Landtag", det slesvig-holstenske parlament) eller "TÜV" ("Technischer Überwachungsverein", organisationen, hvor alle bilsyn i Tyskland obligatorisk udføres). Den tyske diskurspartikel "nä/ne" (svarer til efterstillet "ikke") er også en fast bestanddel af sydslesvigdansk. Possessivkonstruktionerne i sydslesvigdansk er analytiske og dannes med "af" ("bøgerne af Dansk Centralbibliotek") eller "fra" ("hovedet fra manden"). Derudover findes der en hel del leksemer, der på grund af låneoversættelse eller semantisk udvidelse efter tysk mønster adskiller sig fra danmarksdansk (fx "husmester" = "pedel, vicevært" eller "at koge" = "at lave mad"). Et påfaldende syntaktisk træk, der karakteriserer sydslesvigdansk, er placeringen af de obligatoriske komplementer i forhold til verbet. Sydslesvigdansk følger her den tyske 'sætningsparentes' ("Satzklammer"), hvor det finite verbum og det infinitte verbum (eller verbalpartiklen) danner en parentes, som omfatter a) de frie tilføjelser og b) de obligatoriske komplementer (jf. Braunmüller 2007: 126f.). Derudover følger sydslesvigdansk den tyske rækkefølge i sætningsadverbialerne 1) tidsadverbial og 2) stedsadverbial. Eksempel (4) viser danmarksdansk talesprog, (5) viser tysk talesprog, (7) viser sydslesvigdansk:

- (4) Johanne er kørt på sygehuset så hurtigt som muligt.
- (5) Johanne ist so schnell wie möglich ins Krankenhaus gefahren.
- (6) Johanne [ist VBfin] [so schnell wie möglich TILF] [ins Krankenhaus KOMPL] [gefahren VBinf]
- (7) Johanne er så hurtigt som muligt på sygehuset kørt.

Sydslesvigdansk er ikke kodificeret, men der findes litteratur skrevet af sydslesvigere, som indeholder sydslesvigdanske træk.¹⁹ Forfatterne må dog på det danske marked forsvare deres brug af, hvad der forstås som 'germanismer' (jf. Pedersen 2000: 253ff.).

For en karakteristik af sydslesvigdansk er det vigtigt at påpege, at varieteten hovedsagelig bruges som mindretalsinternt gruppesprog, ikke til kommunikation med danmarksdanskere. Sydslesvigdansk fungerer som markør for samhørighed med mindretallet, som markør af en bilingval og bikulturel identitet. Med hensyn til status er sydslesvigdansk et typisk eksempel på et sprog med skjult prestige:

"In covert prestige, forms belonging to vernacular dialects are positively valued, emphasizing group solidarity and local identity. This kind of prestige is covert, because it is usually manifested subconsciously between members of a group, unlike the case of overt prestige, where the forms to be valued are publicly recommended by powerful social institutions." (Crystal 2003: 115)

I Sydslesvig er danmarksdansk sproget med overt (åbenlys) prestige. Mindretallets kerne og danmarksdanske tilflyttere er delt mellem, hvad man kunne kalde 'klage-traditionalister', der taler danmarksdansk og opfatter sydslesvigdansk som et sprog i forfald²⁰, og de innovative sprogbrugere, der selv bruger sydslesvigdanske træk. Sydslesvigdansk eksisterer stabilt inden for mindretallet, men et fremtidigt sprogskift til et monolingvalt samfund er nærmest utænkeligt: Mindretallets medlemmer kan og vil ikke opgive deres tyske sprog til fordel for at blive monolingvale danmarksdanskere, fordi de med stor tilfredshed netop udover i mindretallet også lever i og bruger det omgivende tysktalende

19 For eksempel Karin Johannsen-Bojsens bøger, som skildrer hendes liv i Sydslesvig.

20 Det er et dybereliggende problem, der genspejler sig i den vedvarende sprogdebat (f.eks. i Flensborg Avis). Mindretallets åbenhed og en dermed forbunden manglende standard for de mere objektive kriterier for et tilhørsforhold til mindretallet (som for eksempel sprogkompetence) gør det i nogles øjne svært at definere mindretallet som sådan.

flertalssamfund. Af samme grund er det ikke sandsynligt, at sydslesvigdansk bliver førstesprog i mindretallet. Sidstnævnte ville heller ikke kunne forenes med mindretallets inderste cirklers identitetskonstruktioner (hvilket som nævnt ikke forhindrer de mere innovative sprogbrugere i at overtage nogle træk fra sydslesvigdansk, især i uformelle situationer).

I Schneiders model kan sydslesvigdansk placeres i etableringsfasen (fase 3), men på vej mod en endonormativ stabilisering (fase 4). Alligevel er der ingen grund til at satse på at sydslesvigdansk vil udvikle sig til et standardsprog: Selvom det i de seneste år langsomt er blevet kendt, at sydslesvigdansk ikke bare er en eufemisme for tyske lørnerfejl i tilegnelsen af dansk, er varietetens skjulte prestige og mindretallets officielle og politisk fastlagde status som dansk (ikke sydslesvigsk) mindretal ikke nogen god grobund for hverken kodificering eller en differentiering i etniske, sociale eller regionale varieteter.

6 Konklusion

Dansk uden for Danmark fandtes og findes – ikke blot i form af individuelle lørnersprog uden for landets grænser, men også i form af stabile kontaktvarieteter på forskellige trin i en udvikling hen i mod at blive "Ausbau"-sprog. De enkelte kontaktsituationer og varieteter, der er blevet beskrevet her, er ikke overordnet enestående, idet de alle var/er baseret på en stabil, veludbygget politisk institutionaliseret forbindelse med Danmark med tilsvarende eksport af dansk sprog. En indplacering i en model af postkoloniale varietetes udvikling har vist sig frugtbar i forhold til at definere situationernes og varieteternes nuværende status og i forhold til forudsige deres fremtidige udvikling: Færødisk er strukturelt set en selvstændig varietet, men på grund af manglende viden/accept fra talernes side samt en udpræget færøsk identitetskonstruktion standset i sin udvikling. Sydslesvigdansk er nået et skridt videre på vej mod den endonormative stabilisering, men hverken sydslesvigdansk eller færødisk kommer sandsynligvis til at

gennemløbe en videre standardiserings- og elaboreringsproces, som kunne føre til, at de vil blive officielt anerkendte sprog med et eget territorium. Derimod viser bokmåls tilblivelse et næsten prototypisk eksempel på, hvordan en kontaktvarietet af dansk uden for Danmark er blevet udbygget til et nationalt standardsprog. Dog ikke inden for det danske varietetsrepertoire, men som norsk varietet.

Litteratur

- Aikhenvald, Alexandra 2007: Grammars in contact. A cross-linguistic perspective. Alexandra Aikhenvald & Robert Dixon (eds.): *Grammars in contact. A cross-linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press. 1–66.
- Ammon, Ulrich 2004: *Standard variety*. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Peter Trudgill (eds.). 273–283.
- Ammon, Ulrich, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Peter Trudgill (eds.) 2004: *Sociolinguistics. An international handbook of the science of language and society*. Berlin/New York: de Gruyter.
- Oskar Bandle, Kurt Braunnüller, Ernst Håkon Jahr et al. (eds.). 2002/2005: *The Nordic languages. An international handbook of the history of the North Germanic languages*. Berlin/New York: de Gruyter.
- Berruto, Gaetano 2004: *Sprachvarietät – Sprache (Gesamtsprache, historische Sprache)*. Ulrich Ammon, Norbert Dittmar, Klaus J. Mattheier & Peter Trudgill (eds.). 188–195.
- Braunnüller, Kurt 1995: Südschleswigdänisch – eine Mischsprache? Ernst Håkon Jahr (ed.): *Beiträge zur skandinavistischen Linguistik*. Oslo: Novus. 144–153.
- Braunnüller, Kurt 1996: Sydslesvigdansk - et regionalsprog? Bent Jul Nielsen & Inge Lise Pedersen (eds.): *Talesprogsvariation og sprogkontakt. Til Inger Ejskjær på halvferdsårsdagen den 20. maj 1996*. København: C.A. Reitzel. 33–44.
- Braunnüller, Kurt 2007: *Die skandinavischen Sprachen im Überblick*. 3. udgave. Tübingen/Basel: Francke.
- Braunnüller, Kurt 2009: *Converging genetically related languages. End-station code mixing?* Kurt Braunnüller & Juliane House (eds.). 53–69.
- Braunnüller, Kurt & Juliane House (eds.) 2009: *Convergence and divergence in language contact situations*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Crystal, David 2003: *A dictionary of linguistics and phonetics*. 5. udgave. Oxford: Blackwell.
- Debess, Iben Nyholm, Sandra Saxov, Sóleyð Thomsen & Tore Kristiansen 2014: *Holdninger blandt unge og ældre færinger til færøske måder at tale dansk på*. Danske Talesprog 14.
- Faarlund, Jan Terje; Lie, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fredsted, Elin 1989: Variable og invariable fejl i tysksprogede elevers udtale af dansk. Mette Kunøe & Erik Vive Larsen (eds.): *2. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*. Århus: Institut for Nordisk Sprog og Litteratur. 99–109.
- Fredsted, Elin 2008: *Convergence in verb phrases*. *Linguistics* 46 (5), 949–982.
- Fredsted, Elin 2009: Sprachen und Kulturen in Kontakt – deutsche und dänische Minderheiten in Sønderjylland/Schleswig. Christel Stolz (ed.): *Neben Deutsch. Die autochthonen Minderheiten- und Regionalsprachen Deutschlands*. Bochum: Universitätsverlag Brockmeyer. 1–23.
- Gregersen, Frans 2011: Language and ideology in Denmark. Nikolas Coupland & Tore Kristiansen (eds.): *Standard languages and language standards in a changing Europe*. Oslo: Novus. 47–56.
- Haugen, Einar 1966 [1972]: Dialect, language, nation. A.S. Dil (ed.): *The Ecology of Language. Essays by Einar Haugen*. Stanford: Stanford University Press. 237–254.
- Haugen, Einar 1976: *The Scandinavian Languages*. London: Faber.
- Haugen, Einar 1984: *Die skandinavischen Sprachen. Eine Einführung in ihre Geschichte. Autorisierte Übertragung aus dem Englischen von Magnús Pétursson*. Hamburg: Helmut Buske.
- Hauksdóttir, Auður 2011: *Danske minder i Island: Om mødet mellem dansk og islandsk kultur*. *Danske Studier* 10 (106). 5–49.
- Hauksdóttir, Auður 2011: ”Yderst mod Norden lyser en ø...”. Streflyv over islændingernes møde med dansk og norsk sprog. Gunnstein Akselberg & Edit Bugge (eds.): *Vestnordisk språkkontakt gjennom 1200 år*. Tórshavn: Fróðskapur. 39–78.

- Heine, Bernd & Tania Kuteva 2005: *Language contact and grammatical change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jacobsen, Birgitte 2000: Danish in Greenland – a new dialect? Preliminary results from a pilot project. Carl-Erik Lindbert & Steffen Nordahl Lund (eds.): *17th Scandinavian Conference of Linguistics*. Odense: Syddansk Universitet. 51–62.
- Jacobsen, Birgitte 2000: *Sprog i kontakt. Er der opstået en ny dansk dialekt i Grønland? En pilotundersøgelse. Grønlandsk kultur- og samfunds-forskning*. 37–50.
- Jacobsen, Birgitte 2003: *Colonial Danish*. Tore Kristiansen & Jens Norman Jørgensen (eds.). 153–164.
- Jacobsen, Jógvan í Lón 2001: *Føroyskt - Færøsk. Sprogforum 7 (19)*. 40–45.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen 1978: Problems and Observations of American-Danish. John Weinstock (ed.): *The Nordic Languages and Modern Linguistics 3. Proceedings of the Third International Conference of Nordic and General Linguistics*. Austin, Texas: University of Texas. 189–191.
- Kjær, Iver & Mogens Baumann Larsen 1987: A study of the vocabulary in an American-Danish community. Steffen Elmer Jørgensen, Lars Scheving & Niels Peter Stilling (eds.): *From Scandinavia to America. Proceedings of a conference held at Gl. Holtegaard*. Odense: Odense University Press. 265–266.
- Kloss, Heinz [1952] 1978: *Die Entwicklung neuer germanischer Kultursprachen seit 1800*. 2. udgave. Düsseldorf: Schwann.
- Kristiansen, Tore (2003): *Language attitudes and language politics in Denmark*. Tore Kristiansen & Jens Norman Jørgensen (eds.). 57–71.
- Kristiansen, Tore & Jens Norman Jørgensen (eds.). 2003: *The sociolinguistics of Danish*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Kühl, Jørgen 1994: Dansk identitet i Sydslesvig. Institut for Grænseregionsforskning (ed.): *National identitet*. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning. 50–67.
- Kühl, Karoline 2008: *Bilingualer Sprachgebrauch von Jugendlichen im deutsch-dänischen Grenzgebiet*. Hamburg: Kovač.
- Kühl, Karoline 2011: Features of writtenness transferred. Faroese-Danish language of distance. Svenja Kranich, Viktor Becher, Steffen Höder & Juliane House (eds.): *Multilingual discourse production. Diachronic and*

- synchronic perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 183–207.
- Kühl, Karoline 2012: Ad hoc contact phenomena or established features of a contact variety? Evidence from corpus analysis. Thomas Schmidt & Kai Wörner (eds.): *Multilingual corpora and multilingual corpus analysis*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 199–214.
- Kühl, Karoline 2013: Færøedansk og dansk på Færøerne. *Mål og Mæle 35 (4)*. 15–22.
- Kühl, Karoline under udgivelse: Faroese Danish. An unknown variety. Eivind Nessa Torgersen & Brit Mæhlum (eds.): *Language Variation. European perspectives V*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company (Studies in Language Variation, 9).
- Kühl, Karoline & Hjalmar Petersen 2009: *Converging verbal phrases in related languages. A case study from Faro-Danish and Danish-German language contact situations*. Kurt Braunmüller & Juliane House (eds.). 101–124.
- Nes, Oddvar 2005: *The development of Norwegian local dialects and Danon-Norwegian from the mid-16th century to 1800*. Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Håkon Jahr et al. (eds.). 1291–1301.
- Pedersen, Karen Margrethe 2000: *Dansk sprog i Sydslesvig. Det danske sprogs status inden for det danske mindretal i Sydslesvig*. bind 2. Aabenraa: Institut for grænseregionsforskning.
- Petersen, Hjalmar 2010: *The dynamics of Faroese-Danish language contact and bilingualism*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter.
- Riehl, Claudia Maria 2009: *Sprachkontaktforschung. Eine Einführung*. 2. udgave. Tübingen: Narr.
- Sandøy, Helge 2002: *Nordic language history and current trends in dialectology*. Oskar Bandle, Kurt Braunmüller, Ernst Håkon Jahr et al. (eds.). 304–312.
- Schneider, Edgar W. 2009: *Postcolonial English. Varieties around the world*. 2. udgave. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thomason, Sarah 2001: *Language contact*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Karoline Kühl
Lektor
DGCSS/Nordisk Forskningsinstitut
Københavns Universitet
jkt404@hum.ku.dk

Holdninger blandt unge og ældre færinger til færøske måder at tale dansk på

Af IBEN NYHOLM DEBESS, SANDRA E. SAXOV, SÓLEYÐ THOMSEN
og TORE KRISTIANSSEN¹

De historiske forbindelser mellem Færøerne og Danmark har medført et bilingvalt sprogsamfund på Færøerne; alle færinger behersker både færøsk og dansk. Imidlertid kan færinger tale dansk på forskellige måder – som udgør et kontinuum fra det de kalder *gøtudansk*, til det de kalder *ordentligt dansk* (kaldet *færødansk* i artiklen). Mens alle, både unge og ældre, behersker *gøtudansk*, er de unge gennemgående bedre til *færødansk* end de ældre. Med det formål at belyse *gøtudanskens* fremtid har vi undersøgt og sammenlignet holdninger til *gøtudansk* og *færødansk* blandt unge og ældre færinger. Ud fra ideer om hvor de relevante sprogideologiske strømninger i første række vil findes, fokuserer vi på de uddannelsesmæssigt og kulturelt mere aktive dele af Tórshavns befolkning. På baggrund af erfaringer fra anden forskning der viser betydelig forskel på resultaterne alt afhængigt af om folk er klar over at de giver sprogholdninger til kende eller ej, har vi forsøgt at elicitere 'underbevidst tilkendegivne holdninger' ved brug af masketest. Det svar vi finder på spørgsmålet om *gøtudanskens* fremtid er at spørgsmålet står åbent – om end den mest nærliggende tolkning af vores resultater er at det ikke ser for lyst ud lige her og nu.

---

¹ Artiklen bygger på data indsamlet af de tre førstnævnte forfattere i september 2013 som led i arbejdet med den afsluttende BA-opgave i lingvistik ved Københavns Universitet. Arbejdet – og opgaven (Debess, Saxov og Thomsen 2013) – omfattede både et akustisk studie under vejledning af John Tøndering og et holdningsstudie under vejledning af Tore Kristiansen. Denne artikel er baseret på dataene fra holdningsstudiet og er skåret til af den sidstnævnte forfatter, under vejledning af de tre førstnævnte. BA-opgaven, inklusive afrapportering af det akustiske studie, kan findes på <http://dgcss.hum.ku.dk/aarsberetninger/studenteropgaver/faeroesk/>.